

Ante Vučković

**NEOSTVARENA
SLOBODA**

© 2021 by SALESIANA d.o.o.
Omiška 8, Zagreb
salesiana@salesiana.hr
www.salesiana.hr

Za nakladnika: Mihovil Kurkut
Urednik: Mihovil Kurkut
Lektura: Jelena Vignjević
Korektura: Daniel Pavlović
Grafičko oblikovanje: Hrvoje Orlović
Fotografija na naslovnici: Vjekoslav Skledar
Tisak: Denona, Zagreb
ISBN 978-953-205-219-0

Ante
Vučković

NEOSTVARENA SLOBODA

Crkva i društvo
od pada komunizma
do vladavine korone

razgovarao
Goran Andrijačić

Salesiana
Zagreb, 2021.

PREDGOVOR

UVOD U „KLAUNOLOGIJU“ FRA ANTE VUČKOVIĆA

Pričom Søren Kierkegaarda o klaunu i selu mnogi su se koristili da bi oslikali situaciju teologa danas. Među inima, u svom djelu *Uvod u kršćanstvo* tom se metaforom koristio i Joseph Ratzinger, inspiriran knjigom Harveya Coxa znakovita naslova *Grad bez Boga*.

Priča je mnogima poznata, no na nju valja podsjetiti.

U nekom putujućem cirkusu najednom bukne požar. Vlasnik cirkusa ne gubeći vrijeme žurno pošalje klauna, koji je već bio odjeven za predstavu, da potrči u obližnje selo i zatraži pomoć. Kada je stigao u selo i pozvao na uzbunu, seljani su njegov krik shvatili kao dobar reklamni trik za predstavu i privlačenje posjetitelja, cerekali su se i pljeskali, a na njegovo sve glasnije upozoravanje do suza su se smijali i kreveljili. Epilog je bio tragičan. Zbog neshvaćanja hitne situacije, na kraju nije izgorio samo cirkus već i selo.

Postoje različite interpretacije ove priče, no ima jedna koja se zrcali u svima, a to je teškoća i krhkost teološkog tumačenja situacije „požara“, ne samo u Crkvi već i u svijetu općenito.

Ova priča dobro oslikava položaj teologa danas. On je poput klauna – može ukazivati na nevolje i goruće fenomene, može upozoravati na vatru koja počinje gutati sve, može govoriti istine velike poput Velebita, no nerijetko će „seljani“ misliti da ih zapravo tek navodi na neku svoju svrhu koja s njima nema veze. Ratzinger tako, ne baš optimistično, smatra da ni sama promjena odjeće ne bi polučila drukčiji rezultat, iako mnogi teolozi to čine – preoblače se, prate modu i trendove, prilagođuju

se – misleći kako će im novo ruho učiniti odklon od nerazumijevanja, ignoriranja, a ponekad i podsmijeha. Neki se pak zatvaraju u obzorje vlastite sigurnosti, bila ona samostanska ili akademska, izabirući neku vrstu nutarnjeg disidentstva inficirani virusom cioranovske „volje k nemoći“, a neki se jednostavno bave drugim poslovima, surogatima, kompenzacijama.

Razapetost i krhkost u mijenama vremena navodi tako na slutnju sve težeg pronalaženja lakih i gotovih rješenja, kao i nedostatka hrabrosti teologa za otvaranje pravih tema i pitanja.

Istinabog, nije to problem samo teologa već svakog čovjeka od misli i pera. Jer, parafrazirajući Marxa koji je grintao na filozofe kako samo tumače svijet, radi se o tome da svijet treba mijenjati. No danas se svijet tako brzo mijenja da ga je često nemoguće tumačiti i razumjeti. I lice i naličje zbilje postaju neuhvatljivi, a vrijeme za refleksiju, kada ga se i nađe, čini se kao bačeno jer ono o čemu se mislilo, što se promatralo, u međuvremenu je mutiralo ili pak nestalo, transformiralo se u entitet koji s reflektiranim ima tek neke poveznice neupotrebljive prošlosti. Razumijevanje tako zamjenjuje reaktivnost, a misao naučene fraze ili aforizmi i doskočice za jednokratnu uporabu.

Stoga je danas mnoga misao poput karmina – priče o smrti Boga, smrti umjetnosti, nestanku čovjeka uslijed transhumanosti i antropotehnike, pretvaranju slike svijeta u svijet bez slike – kao da nas sve guraju u kolektivnu korotu i pasivno puštanje niz rijeku ili, možda, kao u filmu tek nukaju na pitanje: „Ima li pilota u avionu?“, bilo da se radi o crkvenim ili svjetovnim vođama, o tijeku znanosti ili tijeku crkvenih (ne)snalaženja u tom kolopletu.

K tome jaki identiteti nestaju ili su ozbiljno nagrizeni, prije svega obitelj, država i nacija, uslijed globalističke homologizacije, a religijski su identiteti na Zapadu, osim islama, suočeni s masovnom apostazijom. Pojedinaac se tako više nema u

što skloniti, on je, kako bi Buber rekao, „raskućen“, pa kao atomizirani pojedinac postaje u individualizmu lak plijen demagoga i prodavača magle bilo koje vrste, sveden na konzumenta, s identitetom reduciranim na imidž koji se mijenja kao boja kose. Ništa, čini se, nije čvrsto; sve je likvidno, tekuće, neuhvatljivo.

Ipak, glad za snažnom misli, za jakim osobnostima, za uzorima i smjerokazima nije nestala. Fra Ante Vučković – njegova pitka misao, riječ i rečenica, jednostavna i pristupačna osobnost, autentičan javni nastup, istovremeno iskričav i umirujući – svjedoči da je tomu tako. Gdje god dođe, on puni dvorane, kako u Hrvatskoj tako i u svijetu. To pokazuje, a Bogu hvala nije jedini, da ljudi ne odustaju od traženja sidrišta za svoju slobodu, da u kakofoniji svijeta i Crkve, u sveopćoj fragmentaciji te dobroj ali i lošoj pluralizaciji, postoje oni koji imaju moć sinteze, jasnoće, čitanja znakova (ne)vremena, ispravnog dijagnostičiranja. Jer, kao i u medicini, ispravna je dijagnoza pola izlječenja.

Ne boji se fra Ante preuzeti rizik „klauna“ u „cirkusu“, bilo Crkve bilo svijeta, oboružan velikim znanjem te širokom teološkom i filozofskom kulturom kao priključcima na duh vremena, sve kako bi bio razumljiv čovjeku našega doba. Zbog toga, i zbog življene vjere, ljudi ga odavno ne shvaćaju kao klauna, već kao pastira i brata (fratra) koji povikom „Požar!“ ne izaziva smijeh ili porugu, već poziv na djelovanje iz osvjedočene vjere. Ova je knjiga samo nastavak takva njegova sisanja Riječi i riječi.

Ova knjiga razgovora u tom je smislu jamačno značajan prinos mnogima koji traže jasnoću i stav čovjeka kojemu se može vjerovati, a kako bi se snašli u mnoštvu pitanja koje opterećuju Crkvu u svijetu. U njoj nema jeftine apologetike ni gotovih rješenja, no ona je vrstan temelj na kojem se može dalje graditi ili pak gasiti požare. Sva tematska poglavlja, od prvoga do posljednjega, ne izbjegavaju kritiku, no to je kritika bez zlovolje; izgrađujuća kritika, a ne destruktivna; kritika nakon koje autor nudi moguće putove boljega. Posebna je vrijednost knjige

u tome što je rađena u obliku razgovora, što je čini dinamičnijom i prijemčivijom za čitanje. Stoga pohvale idu i koautoru Goranu Andrijaniću jer se bez dobra razumijevanja problematike ne može „ubosti“ kvalitetno pitanje, a bez dobro postavljena pitanja, sve je ponekad uzaludno. Zbog toga se knjiga čita u dahu.

Svakako, postoje rečenice i misli s kojima sam imao poteškoća, možda će i drugi, no to ni po čemu ne umanjuje svu ljepotu dubine i širine iznesenoga, pogotovo zato što u Crkvi unutarnje javno mnijenje gotovo da i ne postoji, što zbog autocenzure što zbog duhovne lijenosti ili anestezije koju su u Crkvu unijeli tzv. vatikanski ugovori, pogotovo onaj financijski, i zabetonirali je u sigurnosti, a osakatili u slobodi. Možda su to preteške riječi, no takav učinak na živost Crkve nije imala ni komunistička represija, naprotiv, ona ju je poticala. Ipak, kako se i u knjizi govori, utjehu i nadu nose novi laički pokreti i udruge.

O svemu tome i o drugim gorućim pitanjima Crkve i društva fra Ante progovara poput misionara u vlastitom dvorištu – dobronamjerno, lucidno, argumentirano i, ponajprije, atipično za sadašnji trenutak Crkve u Hrvata koji nalikuje ustajaloj vodi prepunoj punoglavaca.

Fra Ante je na ovim stranicama poput „klauna“ hrabro stao pred sve, ponajprije pred najodgovornije u „selu“ – biskupe. Valjda će s ovom knjigom proći bolje od Kierkegaardova klauna, kako ne bi sav trud koji su izdavač i sugovornici uložili u ovo vrijedno štivo završio prema onoj narodnoj: „Selo gori, a baba se češlja.“

Ivica Šola

CRKVA U HRVATA

**Koncil, pad komunizma,
proljeće Crkve,
odnos laika i klera**

U zadnje je vrijeme izraz „proljeće Crkve“ vrlo popularan u tekstovima o Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj. Slažete li se da Crkva doista doživljava proljeće i, ako tako mislite, što joj je ono donijelo?

Čini mi se kako taj izričaj nema jasan obris, to jest da ima više značenja.

Jednim se dijelom govor o proljeću Crkve odnosi na Drugi vatikanski sabor. Tu je otprilike jasno što se njime želi istaknuti. Okoštala Crkva živi u svijetu u kojemu se ne snalazi pa ga osuđuje, a onda u jednome trenutku otkriva da je poslana upravo tom i takvom svijetu, želi nadvladati svoju okoštalu strukturu i započeti živjeti novom snagom. Na taj se način događa da Duh,

onako kao što se u proljeće događa obnova života, iznova probuđuje ono što je već odavno tu i potiče novi život, a skriveno je u karizmatima i pokretima, u liturgiji, u dokumentima... To je ideja proljeća Crkve.

No nisam siguran jesmo li mi i to proljeće, shvaćeno na takav način, doista doživjeli. Ako i jesmo, onda je to proljeće puno više vezano za laički negoli za hijerarhijski dio Crkve.

Govorimo li iz hrvatske perspektive, nisam siguran da smo mi Drugi vatikanski sabor baš tako doživjeli. Dok je trajao, živjeli smo u komunizmu i u Koncilu smo, na razini cijele Crkve, sudjelovali tek neizravno. Do nas su dopirali posredni glasovi s Koncila. Glavni izvor informacija bio je *Glas Koncila*, novine koje su i pokrenute s temeljnom nakanom izvještavanja o tijeku Sabora. Te su informacije, međutim, bile na neki način probirane. Nedavno je Silvana Burilović Crnov obranila doktorat o Smiljani Rendić,

novinarki *Glasa Koncila* koja je pratila rad Koncila i izvještavala o njemu. Smiljana Rendić nikada nije bila u Rimu za vrijeme Koncila, a u svojim se pismima i sama često osvrta na granice na koje je nailazila pišući o Koncilu.

Mi smo tada bili Treći svijet, a sve što se događalo na Koncilu bilo je nošeno dinamikom Prvoga svijeta i njegovim problemima. Tim se problemima Koncil bavio i tražio rješenja za njih. Nije se bavio problemima svijeta iza željezne zavjese. Nije osudio komunizam. Nisam dakle siguran da smo mi u Hrvatskoj tako shvaćeno proljeće Crkve doživjeli ili kroza nj prošli.

Drugi smisao toga izričaja odnosi se na proljeće koje je Crkva kod nas, kaže se, doživjela nakon rata i nakon pada komunizma. No nisam siguran jesmo li mi i to proljeće, shvaćeno na takav način, doista doživjeli. Ako i jesmo, onda je to proljeće puno više vezano za laički negoli za hijerarhijski dio Crkve.

Hijerarhijski dio Crkve, čini mi se, ne doživljava neku promjenu, neku životnost u zvanjima. Redovničke zajednice sve su nam starije, samostani stare, okoštalo se vidi na mnogim mjestima. Živost je prisutna samo u laičkom dijelu Crkve. Vidi se neka nova sloboda djece Božje – krštenika koji su razumjeli da imaju slobodu Duha i da je mogu nositi u svijet.

Ako u čemu vidim proljeće Crkve, onda ga vidim u osvajanju novih prostora gdje službena Crkva ne ide, ali laička ide. Dapače, mislim da službena Crkva još uvijek nije spremna susretati

Ako u čemu vidim proljeće Crkve, onda ga vidim u osvajanju novih prostora gdje službena Crkva ne ide, ali laička ide.

se sa svijetom onako kako to čine laici. Ona nema pristup u veći dio društvene stvarnosti. Velikim dijelom svećenici ne sudjeluju u srazu sa svijetom koji se događa u školskim zbornicama, na radnim mjestima, u poduzetništvu, u medijima i u drugim dijelovima društva. Ostaju im tek niše u kojima žive zaštićenim i sređenim životom. Recimo, niše župničkih mjesta, profesorskih katedara, dobrim dijelom i vjeroučiteljskih mjesta. Sve su to niše koje im osiguravaju neko minimalno priznanje u društvu i financijsku stabilnost.

Zbog svega toga mislim da u Hrvatskoj ne živimo nešto što bismo mogli nazvati proljećem Crkve. Laikat se budi i to je

Naposljetku, komunizam je pao. Što se dogodilo nakon pada? Pojavile su se potrebe. Prije svega, potreba za religioznim iskustvom. Pojavili su se duhovni pokreti. Počeli su se organizirati seminari kojima je u srcu bio doživljaj i iskustvo Božje blizine.

dobro, ali ne bih rekao da smo u proljeću Crkve. Ako se već koristimo klimatskim usporedbama, rekao bih da smo u razdoblju proljetnoga drijemovca.

Odakle ta zakočenost kleričkoga dijela Crkve?

Potrebno je prisjetiti se kako je desetljećima trajala zakočenost ne samo klera nego i velikoga dijela vjernika. Na neki način vjernici su živjeli u okolnostima „mi i oni“. S jedne strane bili smo „mi“, vjernici, a s druge „oni“, komunisti. Trebalo je da „mi“ pobijedimo, a „oni“ izgube. U tom je trenutku sve dru-

go – sve što nije služilo srazu između komunizma i kršćanstva, srazu u okviru kojega se skriveno počela razvijati slobodna hrvatska država – bilo u drugom planu. Pitanje života i odnosa u obitelji, pitanje iscjeliteljske snage evanđelja, pitanje življenja kršćanstva... Sve je to bilo u drugom planu, na neki način čak je i smetalo glavnom cilju da se izdrži u vremenu komunizma i da se komunizam pobijedi.

Ipak, kako smo preživjeli represiju ako smo duhovnost potpuno izbacili?

Ne kažem da smo izbacili duhovnost, ali svakako smo je potisnuli u drugi plan. Možda bi bolje bilo reći da se duhovnost živjelo u skrovitosti, no ni to nije do kraja točno. Duhovnost nije imala pravo javnosti u društvu, osim što se njezina brojčanost i snaga opazala na velikim vjerskim skupovima koji su u društvu i medijima redovito bili prešućeni ili su postajali predmetom, premda jasne, ne i izravne, borbe oko brojka. Vitalnost je, međutim, bila usmjerena prema sukobu o kojemu govorimo i preživljavanju.

Naposljetku, komunizam je pao. Što se dogodilo nakon pada? Pojavile su se potrebe. Prije svega, potreba za religioznim iskustvom. Pojavili su se duhovni pokreti. Počeli su se organizirati seminari kojima je u srcu bio doživljaj i iskustvo Božje blizine. Na površinu je izbila snažna potreba za onim što je do tada bilo potisnuto, nepoznato i na neki način nepostojeće. Naime, u prošlosti bi komunisti takvo što zabranili, pa je u Crkvi bilo nepoznato i zanemareno. Ni sama Crkva nije uvidala koliko je duboka bila potreba za duhovnim iskustvom jer je bila usredotočena na preživljavanje u komunizmu. To se odnosilo na vjeru,

na narod i na jezik. Sve potrebe koje su bile u pozadini toga zadatka, iako su bile snažne, ostale su zanemarene. Valja reći da su ljudi uvijek iznalazili načine kako zadovoljiti svoje iskrene duhovne potrebe, kako živjeti svoju vjeru u okružju službene nevjere, kako doći do sakramenata ne izlažući se izravno progonstvima. Ipak, dio je ljudi zbog strahova povezanih s gubitkom posla ili izopćenja iz društva svoju duhovnost potisnuo, učinio ju nevidljivom i nijemom ili ostavio po strani. Vjeru su živjeli u skrovitosti.

* * *

Dakle, dogodilo se duhovno buđenje nakon pada komunizma, zar ne?

Da, prvi veliki val duhovnoga buđenja dogodio se istodobno s ratom. Teško je sada procijeniti je li taj val bio povezan samo s duhovnim potrebama ljudi da uspostave odnos s Bogom ili je bio povezan i s ratnim traumama.

Bilo je to razdoblje povratka kršćanstvu, oživljavanja sakramentalnoga života, nadoknade sakramenata potvrde, ispovijedi ili crkvenoga vjenčanja, koji ranije nisu bili primljeni. Vidio se taj masovni povratak vjeri. Crkva Gospe od Zdravlja u Splitu godinama je bila puna kada je fra Stanko Radić držao kateheze za povratnike i obraćenike.

Jedan je dio njih dolazio iz istinskoga duhovnog obraćenja, a drugi više iz neke vrste društvenog obraćenja, zadobivanja društvenoga priznanja i društvene prihvaćenosti u novoj zbilji slobodne hrvatske države pod udarom srpsko-jugoslavenske vojske.

Kad govorim o vremenu rađanja slobodne države, praćenu povratkom vjeri, moram se prisjetiti kako je u sekularnom, ateističkom dijelu društva postojala bojazan od tih procesa. Bojali su se da će novopobuđena vjernička snaga prevladati u društvu. Neki od njih rekli

su mi kako su očekivali da će svećenstvo i vjernici svojom snagom, intelektom i ekonomskom moći potpuno preuzeti njihove pozicije. Međutim, ubrzo je postalo jasno da ta snaga nije tako jaka kako se činilo na prvi pogled. Tu se pokazala istinitost poslovice koja kaže da su u strahu velike oči.

Crkva je velikim dijelom poprimila komunistički mentalitet. Ne mislim pritom samo na kler, mislim i na laike. Pokazalo se kako mentalitetom – načinom odnosa prema svijetu, dobrima, materiji ili novcu – ipak nismo toliko različiti od komunista protiv kojih smo se borili.

Što se dogodilo da ta snaga nije prevladala?

Dogodilo se nešto što nije lako priznati. Crkva je velikim dijelom poprimila komunistički mentalitet. Ne mislim pritom samo na kler, mislim i na laike. Pokazalo se kako mentalitetom – načinom odnosa prema svijetu, dobrima, materiji ili novcu – ipak nismo toliko različiti od komunista protiv kojih smo se borili. Možda smo bili različiti u vjerovanju, svjetonazoru, pa i u ideologijama, ali u praktičnom životu jako smo nalikovali jedni drugima.

O AUTORIMA

Ante Vučković rodio se 1958. godine u Sinju. Svećenikom je Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja od 1983. godine. Doktorirao je filozofiju na Antonianumu u Rimu, predaje na Katoličkomu bogoslovnomu i Filozofskom fakultetu u Splitu. Vodi duhovne obnove u Hrvatskoj i inozemstvu. Salesiana je izdala i njegovu prvu zbirku pjesama naslova *Kolajna od šutnje*.

Goran Andrijanić rodio se 1971. godine u Derventi, BIH. Studij novinarstva završio je 1998. godine u Zagrebu, na Fakultetu političkih znanosti. Kao novinar radio je u Obzoru, na HTV-u, u tjedniku Fokus te u Jutarnjem listu. Krajem 2013. Goran prelazi na vjerski portal Bitno.net gdje na koncu postaje glavnim urednikom. Početkom 2020. godine napušta Bitno.net i počinje raditi za poljsku medijsku kuću FratRIA. Oženjen je Poljakinjom Barbarom, imaju troje djece.

SADRŽAJ

Predgovor Ivica Šole	5
Uvod Gorana Andrijanića	9
PRVO POGLAVLJE: Crkva u Hrvata	13
DRUGO POGLAVLJE: Novi vjetrovi	37
TREĆE POGLAVLJE: Crkva i politika	97
ČETVRTO POGLAVLJE: Nacionalno pitanje	127
PETO POGLAVLJE: Crkva i hrvatsko društvo	155
ŠESTO POGLAVLJE: Crkva i dijalog	175
SEDMO POGLAVLJE: Formacija svećenika	213
OSMO POGLAVLJE: Suvremena teologija	237
DEVETO POGLAVLJE: Napetosti u Crkvi	259
DESETO POGLAVLJE: Pluralnost u Crkvi	281
JEDANAESTO POGLAVLJE: Suvremeni izazovi	309
DVANAESTO POGLAVLJE: Vladavina korone	339
O autorima	381

Sva prava pridržana.

Nijedan se dio ove knjige ne smije umnožavati, fotokopirati, reproducirati ni prenositi u bilo kakvu obliku (elektronički, mehanički i sl.) bez prethodne pisane suglasnosti nakladnika.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001112674.

Tiskano u Hrvatskoj, rujan 2021.

1 2 3 4 5 * 25 24 23 22 21